

Apie Vilniaus universiteto Onkologijos instituto reorganizavimą kalbama jau gerą pusmetį. Renovuotą, normaliai dirbantį Onkologijos institutą staiga be loginių pagrindimų sumanoma pertvarkyti į Nacionalinį vėžio institutą. Šiuo atveju tai ne vien pertvarkymas, bet ir funkcijų, kurias vykdė būtent šis institutas, išskaidymas. Ar Nacionaliniam vėžio institutui reikalinga klinika? Kieno interesais ginčas dėl Nacionalinio vėžio instituto – pacientų, medikų, o gal politikų? Kiek dėl to nerimauti reiktų patiemis vėžininkams?

Ar dar gydysime Lietuvoje nuo vėžio?

Į šiuos ir kitus susijusius klausimus pabandykite atsakyti šioje NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskusijoje. Dalyvauja Seimo narė, profesorė Vida Marija ČIGRIEJIENĖ, profesorė onkologė Laima GRICIŪTĖ ir dailininkas Svajūnas ARMONAS. Diskusiją veda žalgirietis Gediminas JAKAVONIS. Auditorijos klausimą užduoda Nepriklausomybės atkūrimo akto signataras Audrius BUTKEVIČIUS.

G.JAKAVONIS: Pradėsiu tiesių klausimu. Ar Nacionaliniam vėžio institutui isties reikalinga klinika ir kieno interesais remiasi dabartinis ginčas dėl jo struktūros?

L.GRICIŪTĖ: Noriu priminti, kad onkologija laikoma prioritetine medicinos sritimi dėl kelių priežasčių. Pirma, tai antra pagal dažnumą mirties priežastis Lietuvoje, kaip ir daugelyje išsivysčiusių šalių. Antra, sergamumas didėja. Gydyto rezultatai gerėja, bet kiekvienais metais sergamumas didėja pusantro procento. Vėžys - tai liga, nepanaši į apendicitą, kai pacientas išoperuojamas, paleidžiamas namo ir po poros savaičių jis jau sveikas. Piktybinių navikų atveju niekas nežino, ar po kelių mėnesių ar net metų liga neatsinaujins. Todėl žmogus bent pirmuosius kelnerius metus turi nuolat rodytis savo gydytojui onkologui. Dabar kalbama, kad Lietuvoje apie 70 tūkstančių asmenų serga vėžiu. Kai kurie visiškai pagydyti ir jau nebesirg, o kai kurie gali sulaukti recidyvo. Tie žmonės turi būti stebimi. Galbūt stebėseną galėtų atlikti kiekvienas gydytojas onkologas. Bet turi būti su tikra sistema. Chirurgai, kurie operuoja ne onkologijos ligoninėse, gali puikiai išoperuoti žmogų, bet kaip paskui sekti - ne jų pareiga. Visame pasaulyje tai daroma onkologijos įstaigose. Onkologijos įstaigos pradėtos kurti labai seniai - dvidešimto šimtmečio pradžioje. Dabar jau yra visose Europos Sąjungos šalyse. Jos

yra arba nacionaliniai institutai, kurie kuruoja visą onkologiją nuo profilaktikos iki stebėsenos, strategijos nustatymo, arba institutai, kurie tik gydo, stebi ligonius, užsima profilaktika, moko gydytojus ir studentus. Bendros veiklos nevykdo jokia ligoninė, tik onkologijos įstaigos. Todėl instituto skaidymas, o iš esmės jo suardymas tėra ledkalnio viršūnė. Dabar ligonių stebėseną užkrauta šeimos gydytojams, o jie ir taip aprausti. Be to, jie neturi onkologijos licencijos. Kaip ministerija gali leisti atlikti darbą žmogui, neturinčiam licencijos?

V.M.ČIGRIEJIENĖ: Galiau pasakyti, kad onkologija - sudėtinga medicinos šaka, reikalaujanti labai rimtų mokslinių tyrimų, ankstyvos diagnostikos ir šiuolaikinio gydymo. Todėl į šią sąvoką įeity ir vėžio pro-

filaktika, visuomenės švietimas, aktyvus profilaktinių programų koordinavimas. Ir svarbiausia - ankstyva diagnostika. Onkologija - tai labai brangi medicinos sritis. Radiologinė aparatūra labai sudėtinga, bet mes turime ją turėti ir panaudoti diagnostikai. Turi būti ir šiuolaikiniai gydymas, turi būti panaudojami naujausi gydymo metodai, medikamentai, taip pat aparatūra tolesnei radioterapijai. Rizikos veiksnių paieška, nauji medikamentai, nauji gydymo metodai labai brangiai kainuoja. Reikalinga ir ankstyva ilgalaikė onkologinių ligonių stebėseną. Kasmet pasaulyje užregistruojama net apie 11 milijonų naujų vėžio atvejų. 2030-aisiais jų bus maždaug 15 milijonų. Tie skaičiai rodo, kad onkologinių ligų pasaulyje daugėja. Taip pat ir Lietuvoje. Pasaulyje miršta 7 milijonai, net turbūt dau-

▶ Lietuvoje kasmet diagnozuojama apie 17 tūkstančių naujų onkologinių susirgimų, o 8 tūkstančiai pacientų miršta

„už“, jį palaikė ir pasirašė Seimo pirmininkė, - kad Nacionalinio vėžio instituto sudėtyje būtų ir klinika. Neįsivaizduoju, kaip gali būti deklaruojama studijų, mokslo praktikos vienybė, o mes ardome. Niekas neturėtų, kad mokslą galima atskirti nuo klinikinės dalies. Manau, kad šio instituto išardymas yra Lietuvos nelaimė - patirsime skaudžių pasekmių.

G.JAKAVONIS: Svajūnai, pristatete kaip piliėtis, dailininkas. Kaip tau iš šalies atrodo tai, ką matome žiniasklaidoje. Pusė metų girdime atsiliepiamus. Yra normaliai funkcionuojantis centras, kuriame dirba ir chirurgas, ir chemoterapeutas, ir radioterapeutas. Kaip pačiam atrodo, kam lįsti prie gerai dirbančios institucijos?

V.M.ČIGRIEJIENĖ: Mes labai daug kalbame apie vėžio pavojingumą. Visą tą sistemą, kuri dabar egzistuoja, reikia išsaugoti. Seimas priėmė nutarimą, palaikantį jūsų poziciją, kad Vilniaus universiteto Onkologijos institutas išliktų, nebūtų skaidomos funkcijos. Jūs esate valdančiosios koalicijos narė, Sveikatos reikalų komiteto narė. Vyriausybė, kuri šiuo atveju priešinosi Seimui, ir jūs pačių suformuota. Iš karto toks dviprasmiškas koalicijos ar Seimas visiškai nevaldo Vyriausybės, kurią pats patvirtino? Kas už viso šito stovi?

S.ARMONAS: Man, kaip piliėtiui, dailininkui, įdomu, kas už mano dirbtuvės durų vyksta. Tokie dalykai kiekvienam aktualūs. Ačiū Dievui, dar galiu kalbėti tariniamą nuosaka - nėra tekę asmeniškai tiesiogiai susidurti su tokiais dalykais. Deja, turint omeny mūsų valdančiųjų politika, reikia konstatuoti, jog blogiau, nei yra dabar, gali būti visada - jeigu viską išdraskys, tai kiek laiko užrems reorganizacija, kokių problemų dėl to gal atsirasti. Jei pats iš praktikos kalbėčiau, yra tekę susidurti - nueini, tau reikia 2-3 mėnesius laukti, per tą laiką galima ir numirti. Akivaizdu, jog jei kokia organizacija būtų suskaidyta, suksirstyta, tai problemų padaugėtų geometrine progresija. Sakykime, jeigu aš, dailininkas, teptukus iš-

G.JAKAVONIS: Mes labai daug kalbame apie vėžio pavojingumą. Visą tą sistemą, kuri dabar egzistuoja, reikia išsaugoti. Seimas priėmė nutarimą, palaikantį jūsų poziciją, kad Vilniaus universiteto Onkologijos institutas išliktų, nebūtų skaidomos funkcijos. Jūs esate valdančiosios koalicijos narė, Sveikatos reikalų komiteto narė. Vyriausybė, kuri šiuo atveju priešinosi Seimui, ir jūs pačių suformuota. Iš karto toks dviprasmiškas koalicijos ar Seimas visiškai nevaldo Vyriausybės, kurią pats patvirtino? Kas už viso šito stovi?

V.M.ČIGRIEJIENĖ: Juk onkologinės operacijos turi būti radikalias. Manęs niekaip neįtikins Vyriausybės pozicija, kad jas galima atlikti bendro profilio ligoninėje. Mes galime atlikti specializuotoje įstaigoje, nes gydytojas onkologas atlieka operaciją radikaliai, pašalinamas aplinkinius audinius, limfmazgius, o to nepadaro eilinis praktikos gydytojas. Jei per tris mėnesius jis operuoja vieną onkologinį ligonį, tai koks iš jo onkologas. Užsienyje, Prancūzijoje, Jungtinėse Valstijose, norint gauti licenciją reikia atlikti tam tikrą skaičių operacijų. Jei gydytojas neatlieka tam tikro skaičiaus, licencija naikinama. Pas mus to nėra.

G.JAKAVONIS: Klausimas gerbiamam Svajūnai. Kai nematau logiško paaiškinimo, kykla klausimas dėl tam tikros korumpuotos ekonominės pusės užkulisių. Arba, kaip pasakė profesorė, dėl nekompetencijos arba piktos valios. SARMONAS: Vertėtų padary-

nieko. Vienus žino pasaulis, kitų niekas nežino. Tik pinigus gauna, daugiau nieko nedaro. Tai tuos ir galima panaikinti, bet čia yra institutas su klinika, pastatytas šiuolaikinis laboratorinis korpusas, net yra patologo anatomo tarnyba, radiologija, chemoterapija - viskas vienoje vietoje. Reikia skirti. Bet jeigu šito negirdi Vyriausybė, negirdi premjeras. Mes balsavome prieš Vyriausybės nutarimą ir priėmėme Seimo nutarimą. Į Seimą buvome pasikvietę premjerą, jis atsakinėjo į klausimus, bet konkrečiai taip nieko ir nepasakė.

G.JAKAVONIS: Profesore, išeina taip, kad pacientai tarsi nereikalingi specialistams, gydytojams, mokslininkams. Yra tam tikri lyginamieji variantai, kaip yra kitose Europos valstybėse. Kas, jūsų manymu, čia vyksta?

L.GRICIŪTĖ: Kai kalbama apie onkologiją, pirmiausia galvojama apie ligonių gydymą. Tai nepaprastai svarbus klausimas, kuris negali būti atidėliojamas. Bet situacija šiandien tokia, kaip ir gaisro gesinimas. Gaisrininkai juk irgi turi užsiimti tam tikra profilaktika, kitais dalykais. Bet pirmas dalykas yra gaisro gesinimas. Taip ir onkologijoje čia pirmiausia ligonių gydymas. Tačiau negalime gyventi šia diena. Profesorė minėjo strategiją ir taktiką. Kas gali numatyti strategiją? Tik specialistai - žmonės, kurie kasdien dirba su ligoniais, mato rezultatus, žino apskaitą, kokia yra dinamika šalyje. Iš gerai tvarkomos apskaitos galima daryti išvadas dėl ligonių sergamumo ir kaip sekasi gydymas. Kadangi onkologijos įstaigose yra daugybė įvairių lokalizacijų ligonių, tai yra gera mokymo medžiaga ir studentams, ir gydytojams jų kvalifikacijai rezonansas šakiuose, Balbieriškyje... Tai ką mes turėsime? Tai reikia, kad esame labai turtingi, bet paslaugos ten neteikiame, nebūna kas moka skaityti magnetinio rezonanso ar kompiuterinės tomografijos duomenis.

G.JAKAVONIS: Norėčiau žinoti, kaip yra kitose Europos valstybėse. Kas, jūsų nuomone, yra žmonės, „stumiantys“ tokį dalyką, kuris net visai nenaujingas arba žalingas? L.GRICIŪTĖ: Nė vienas institutas visame pasaulyje nebuvo panaikintas per pastaruosius dešimtmečius. Tiktai buvo kuriami pradedant nuo XX amžiaus pradžios. Mes susiduriame su absoliučiu nesupratimu, absoliučia medicinos organizatorių nekompetencija arba pikta valia.

V.M.ČIGRIEJIENĖ: Juk onkologinės operacijos turi būti radikalias. Manęs niekaip neįtikins Vyriausybės pozicija, kad jas galima atlikti bendro profilio ligoninėje. Mes galime atlikti specializuotoje įstaigoje, nes gydytojas onkologas atlieka operaciją radikaliai, pašalinamas aplinkinius audinius, limfmazgius, o to nepadaro eilinis praktikos gydytojas. Jei per tris mėnesius jis operuoja vieną onkologinį ligonį, tai koks iš jo onkologas. Užsienyje, Prancūzijoje, Jungtinėse Valstijose, norint gauti licenciją reikia atlikti tam tikrą skaičių operacijų. Jei gydytojas neatlieka tam tikro skaičiaus, licencija naikinama. Pas mus to nėra.

G.JAKAVONIS: Ir visi ne medikai prima tokį sprendimą. V.M.ČIGRIEJIENĖ: Vyriausybė priima tą sprendimą. O Šukys yra Vyriausybės narys. Patarėjas į Vyriausybę neina. Bet jam kas nors tai pataria. Ši funkcija atlikta ano ministro laikais.

G.JAKAVONIS: Profesore, ir jums tas pats klausimas. Nekompetencija, pikta valia. Kas sėdi Sveikatos apsaugos ministerijoje? Kokie čia piniginiai žaidimai? L.GRICIŪTĖ: Aš jau sakiau, aktyviai nedirbu institute, tą finansinių klausimų nežinau. Į klausimą atsakyti negaliu. Kaip ministerija veikia, kokie ten žmonės dirba, aš taip pat nežinau.

V.M.ČIGRIEJIENĖ: Čia ir yra esmė - nori, kad ta klinika priklausytų Santariškėms, o mokslinės srities visai atsikratyti. O mes maigome, kad onkologijoje tai būtina. Turi būti vientisas junginys. Už tai ir kovojame.

ti eksperimentą. Tegul kas nors iš mūsų politikų pereina visą gydymo ratą, kokį tenka patirti sergantiems vėžiu, tada gal ir nuomonė pasikeis. Lieka klausimas - kas kaltas? Lyg ir teisinamasi noru sutaupyti pinigų. Gal pinigų tam tikru momentu ir sutalpuoma, bet žmonių, jų nervų sąskaita. Manau, už tai turi būti atsakingi politikai. Bet kaip visada jie iš balos išlipa sausi. Ir po kurio laiko jei, neduok Dieve, kas atsitiks, nė vienas iš tų veikėjų neatsakys, gal jie nebebus politikoje arba sveikatos ministras taps švietimo ministru. Nereikia manyti, kad žmonės nieko nesuvokia. Jie viską mato, viską girdi, kai neturi duonos ar dar kas nutinka, eina daužyti Seimo langų. Jei šią minutę žmogus dar neserga, tai jam svarbiau, kad griukų kruopos yra pabrangusios. Yra juk tokių vėžio formų, kai galima laukti ir 3-5 mėnesius, nieko neatsitiks. O kitam tai gyvybės ir mirties klausimas.

G.JAKAVONIS: Sveikatos apsaugos ministerijoje dirbantys valdininkai, mano supratimu, neprimia Žemės ūkio akademiją, baugiso žmogaus, kuris praradę tvarkyti. Taigi kas tam ministru patarinėja? Buvo paminėtas lyg ir vienintelis argumentas - sutalpuosime pinigų. Aš, kaip tarybinių laikų ekonomistas, manau, kad jei buvo reikalingas Lietuvos vėžio institutas, kodėl negalima buvo jį priskirti Vilniaus universiteto onkologinei bazei. Kainuotų daug mažiau, nereiktų kalbėti apie išlaidas.

V.M.ČIGRIEJIENĖ: Aš galiu atsakyti. Šiuo metu jis nepriklauso Vilniaus universitetui, o Santariškės priklauso Vilniaus universitetui, todėl ir norima padaryti šį didžiulį junginį, kaip Vaikų kliniką prijungė prie Santariškių, ji tapo universitetine ligonine, taip ir Kauno onkologijos institutas būtų vadinamas kaip filialas. Panašiai kaip Kauno onkologijos dispensers dabar yra Kauno onkologijos ligoninė. Kas nors turi koreguoti visos respublikos mastu onkologinę tarnybą, turi žinoti statistiką, išgyvenamumą, mirtingumą, diagnostiką. O dabar turbūt negalima pasakyti konkrečiai, kiek yra vėžio formų, to statistinio talono, kaip mano laikais pildydavo, niekas nebebedi. Yra žinių, bet visi onkologai teigia, kad jos nėra tikslios.

G.JAKAVONIS: Jeigu neklystu, jis turi viceministrus. V.M.ČIGRIEJIENĖ: Viceministrus jis turi. Viceministrą gal tiktai yra buvusi gydytoja Nora Ribokienė, visi kiti yra ne medikai.

G.JAKAVONIS: Ir visi ne medikai prima tokį sprendimą. V.M.ČIGRIEJIENĖ: Vyriausybė priima tą sprendimą. O Šukys yra Vyriausybės narys. Patarėjas į Vyriausybę neina. Bet jam kas nors tai pataria. Ši funkcija atlikta ano ministro laikais.

G.JAKAVONIS: Profesore, ir jums tas pats klausimas. Nekompetencija, pikta valia. Kas sėdi Sveikatos apsaugos ministerijoje? Kokie čia piniginiai žaidimai? L.GRICIŪTĖ: Aš jau sakiau, aktyviai nedirbu institute, tą finansinių klausimų nežinau. Į klausimą atsakyti negaliu. Kaip ministerija veikia, kokie ten žmonės dirba, aš taip pat nežinau.

V.M.ČIGRIEJIENĖ: Čia ir yra esmė - nori, kad ta klinika priklausytų Santariškėms, o mokslinės srities visai atsikratyti. O mes maigome, kad onkologijoje tai būtina. Turi būti vientisas junginys. Už tai ir kovojame.

▶ Tegul kas nors iš mūsų politikų pereina visą gydymo ratą, kokį tenka patirti sergantiems vėžiu, tada gal ir nuomonė pasikeis

G.JAKAVONIS: Tai kas kaltas? V.M.ČIGRIEJIENĖ: Yra primtas naujas Aukštojo mokslo įstatymas. Tame įstatyme instituto institucija, galima sakyti, panaikinta. Bet čia yra visi kitaip. Kiti institutai yra moksliniai ir riamieji, jie neturi klinikos, jie neturi pacientų, o čia yra pacientų. Galite jįs man sakyti kaip pavyzdį Kardiologijos institutą prie Kauno medicinos universiteto ligoninės. Tai ten jie generotškai dirbo, bet dabar prijungė. Nemačiau, kad Benetis buvo patenkintas prijungimu. Jis turbūt norėjo kitaip. Bet, suprantate, ten jie galėjo turėti klinikinę bazę, o čia juk to nėra. Tai visuose kituose institutuose, Higienos, pavyzdžiui, Ekspertimentinis, juk nėra klinikinės bazės. Čia ir yra esmė. Čia ligoniai guli, čia pat gali matyti rezultatus, pritaikyti visas naujienas, naują diagnostiką. Matai visus gydymo etapus, išoperuoji, ligonis patenka į radiologijos poskyrį, taikoma radioterapija ar chemoterapija. Tu domiesi savo ligoniu. Tu viską žinai, viskas yra po vienu stogu.

L.GRICIŪTĖ: Nė vienas onkologijos institutas Europoje ar kitur nedirba be mokslinio padalinio.

G.JAKAVONIS: Acių Svajūnai, geriau ir pats nebūčiau pasakęs. Na ką gi, po truputį artėjant link diskusijos pabaigos, norėčiau sužinoti kokių klausimų ar pastebėjimų turėtų šiandien čia susirinkę visuomenės bei žiniasklaidos atstovai. Taigi auditorijos klausimas. Prašome. A.BUTKEVIČIUS: Turiu klausimą abiem profesorėms. Prie šio stalo nuskambėjo mintis, kad griaučiam gerai veikianti sistema. Tačiau aš, kaip vieinio advokatas, norėčiau palyginti šią sistemą su tuo, ką turėjome sovietiniais laikais.

L.GRICIŪTĖ: Nė vienas onkologijos institutas Europoje ar kitur nedirba be mokslinio padalinio.

▶ Vėžys - tai liga, nepanaši į apendicitą, kai pacientas išoperuojamas, paleidžiamas namo ir po poros savaičių jis jau sveikas

Onkologija - labai plati specialybė. Vieni vykdo vienokius tyrimus, kiti - kitokius. Be mokslo nėra nė vieno onkologijos instituto pasaulyje. Tai tokia sritis, kurioje kiekvieną dieną atsiranda kokių nors naujienų. Be mokslo onkologinė praktika neįmanoma. Tam ir yra onkologijos įstaigos.

G.JAKAVONIS: Jūs mane, nieko nežinantį dėl visų onkologinių dalykų jau įtikinote. Tai kam visa tai reikia pasakyti? Akivaizdu, kad priimamas blogas sprendimas, nieko gera ne duosiantis nei ligoniui, nei patiemis specialistams. Seimas lyg ir suprato, o Vyriausybė ne. Tai ką dabar daryti? Ar ir vėl, kaip kažkas minėjo, žmonės bus priversti eiti langų kam nors daužyti? V.M.ČIGRIEJIENĖ: Manau, langų gal nereikia daužyti. Kaip teisininkas, ponas Šukys ras sprendimą. Bus išsprendta pasitelkus dialogą. Dabar yra teismo procesas. Į jį niekas nenori kištis. Pažiūrėsime, koks bus priimtas sprendimas.

G.JAKAVONIS: Svajūnai, reaguojau į jūsų pasakytus žodžius. Jei mūsų išrinkti Seimo nariai nieko negali padaryti, o Vyriausybė Seimo neklauso, ką tokiu atveju daryti eliniam piliėtiui? SARMONAS: Jeigu esama sistema bus sugriauta, bus tik blogiau. Mūsų Vyriausybės yra toks broūžas, kad jau niekas negalioja. Kartais pasižiūri, nemaloniai atro-

gija ir kas yra onkologinių ligų kontrolė. Tai sudėtingas dalykas, kurio, beje, niekas negali spręsti, išskyrus onkologinę sistemą.

G.JAKAVONIS: Svajūnai, Audrius uždavė vieną klausimą. Ar neatrodo, kad tarybiniais laikais ši sistema veikė geriau nei dabar, kai esame nepriklausomi? SARMONAS: Apie tarybinius laikus galiu atsakyti. Teko ir tuo metu gyventi. Liūdna istorija. Mano tėvukui buvo plaučių vėžys. Aš pats vėžiau jį į onkologinį. Jokių barjerų nebuvo, ką galėjo, tą padarė. Seimas balsavo, nežinau, kiek procentų. Blaiviai, logiškai pamąščius, kokios gali būti diskusijos? Seimą išrinko tauta, o Seime balsavo dauguma. Viskas.

A.BUTKEVIČIUS: Seimas balsavo ne už sisteminį sprendimą, o už dalinį, ištraukęs vieną gabaliuką iš labai plataus problemų konteksto, pasinaudodamas tuo, kad jam suteikta tokia jėga. Jis padarė vienai iš politinių grupuočių medicininę dovanėlę. Tai akivaizdu stebint procesus sėdinčiam šioje salėje. Bet liko pasiūlymas, jįs kaip ir prisiėmėme galimybę organizuoti apskritojo stalo diskusiją, per kurią atsiras-

gija ir kas yra onkologinių ligų kontrolė. Tai sudėtingas dalykas, kurio, beje, niekas negali spręsti, išskyrus onkologinę sistemą.

G.JAKAVONIS: Acių Svajūnai, geriau ir pats nebūčiau pasakęs. Na ką gi, po truputį artėjant link diskusijos pabaigos, norėčiau sužinoti kokių klausimų ar pastebėjimų turėtų šiandien čia susirinkę visuomenės bei žiniasklaidos atstovai. Taigi auditorijos klausimas. Prašome. A.BUTKEVIČIUS: Turiu klausimą abiem profesorėms. Prie šio stalo nuskambėjo mintis, kad griaučiam gerai veikianti sistema. Tačiau aš, kaip vieinio advokatas, norėčiau palyginti šią sistemą su tuo, ką turėjome sovietiniais laikais.

L.GRICIŪTĖ: Nė vienas onkologijos institutas Europoje ar kitur nedirba be mokslinio padalinio.

L.GRICIŪTĖ: Nė vienas onkologijos institutas Europoje ar kitur nedirba be mokslinio padalinio.

ty tam tikras konceptas. Kaip idealiu atveju turėtų atrodyti Lietuvoje onkologinių ligų kontrolės ir profilaktikos sistema? Kai gimis šis siūlymas, galbūt mes, žmonės, pradėję šį judėjimą, galėsime jį paskleisti ir sukelti rimtą diskusiją. Vėžiu sergančių asmenų, jų giminačių, artimųjų Lietuvoje susidarys nebe vienas šimtas tūkstančių. Ir kiekvienam iš jų šis klausimas bus aktualesnis nei bet kuri kita tema. Taigi mes turėsime jėgą. Jeigu sutelksime tuos šimta penkiadesimt ar du šimtus tūkstančių, patikėkite, savo pusėje lietuviškais masteliais turėsime vieną miestą. Jėgą aš jums parodžiau. Dėkite argumentus ant stalo.

V.M.ČIGRIEJIENĖ: Aktyviai įsitraukusi opozicija Seime jau organizavo pasitarimą. Ten buvo atėjusi administracija, iš pozicijos aš vienintelė buvau. Ten mes kalbėjome, diskutavome, priėmėme sprendimą, pateikėme savo nuomonę, ir Algirdas Butkevičius, visi pasirašė. As irgi nebijojau pasirašyti. Savo nuomonę pateikėme Vyriausybei, premjerui. Na ir kas?

A.BUTKEVIČIUS: Bet kokia revoliucija tik tada šio to verta, jeigu ją remia jėga, galinti apginti šią revoliuciją.

Parengė Audrė KUBILIŪTĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.zalgriris.org

F. Vaitkaus skrydis per Atlantą 1935 metais

Šiemet sukanka 75 metai nuo lietuvių lakūno Felikso Vaitkaus skrydžio per Atlantą. Po didvyriško 1933 m. S.Dariaus ir S.Girėno skrydžio į Lietuvą ir jų žūties buvo nuspręsta pakartoti skrydį.

Elena MARKUCKYTĖ,
Donatas PILKAUSKAS

Tam 1934 metais už 6640 dolerių buvo nupirkta lėktuvas. Tuo lėktuvu buvo vežiojami keleiviai iš Čikagos į Niujorką. Buvo nuspręsta, kad per Atlantą skris lakūnas F.Vaitkus. Feliksas Vaitkus (angl. Felix Waitkus) gimė 1907 m. birželio 20 d. JAV. Tėvai kilę iš Šiaulių apskrities Gruzdžių valsčiaus Lukošaičių kaimo. F.Vaitkus studijavo Čikagos universitete, vėliau mokėsi lakūnų mokykloje, tarnavo JAV karinėse oro pajėgose, į atsargą išleistas 1931 m. Buvo skraidęs apie 1500 valandų, pats sukonstravęs kelis lėktuvus. Skrydžiui skirtas lėktuvas "Lockheed L-5B Vega", pavadintas "Lituanica II", buvo patobulintas, įrengtos papildomos kuro talpyklos. Baigiant paruošiamuosius darbus, atėjo 1935 metų rudenį, skristi buvo gana nepalankios sąlygos, bet nuspręsta skrydžio neatidėlioti. Lėktuvas iš Niujorko oro uosto pakilo 1935 metų rugsėjo 21 dieną 6 valandos 45 minutės vietos laiku. Kauno aerodrome nusileidžiančios antrosios "Lituanicos" laukė apie 20 tūkstančių žmonių minia. Deja, skrydžio metu oro sąlygos buvo labai permainingos. Kelionės pradžioje buvo lietus, rūkas. Kabina pasirodė nepritaikyta ilgam skrydžiui - joje buvo labai šalta. Kauno radiofonas rugsėjo 21 dienos vakare perdavė linkėjimus: "Tebūnie jam laiminga ši naktis". Esant nepalankioms oro sąlygoms buvo išnaudota daugiau kuro, negu planuota. Lakūnas skrido maždaug 270 kilometrų per valandą greičiu. Ypač trukdė rūkas ir debesys. Apie 15 valandą F.Vaitkus nusprendė leisti Aairijoje, nes galėjo nebeužtekti kuro iki skrydžio pabaigos. Arti nebuvo matyti aerodromo. Tad nuspręsta leistis tiesiog laukuose. Lėktuvas krito iš 10 metrų aukščio ir buvo stipriai apgadintas. Išlipi lakūnui, kaip rašė tuometės spauda, padėjo vietos ūkininkas ir net pavaišino pusryčiais, o Aairijos policija pasirūpino lėktuvo saugumu. Iki nusileidimo vietos buvo nukrista apie 5200 kilometrų. 1935 metais F.Vaitkus vienintelis perskrido Atlantą. Į Kauną jis planavo atskristi suremontuotu lėktuvu. Deja, darbai užsitęsė ir buvo

► Feliksas Vaitkus prie lėktuvo "Lituanica II". (Lietuvos aviacijos muziejaus archyvas)

► Feliksas Vaitkus (centre su skrybėle) su žmona Marta lankosi Zoknių aerodrome. (Lietuvos aviacijos muziejaus archyvas)

► Feliksas Vaitkus JAV karinių oro pajėgų leitenanto uniforma. (Lietuvos aviacijos muziejaus archyvas)

► Naikintuvų eskadrilė Kohlerio aerodrome, JAV. F.Vaitkus - antras iš dešinės. (Lietuvos aviacijos muziejaus archyvas)

pasirinkta kita kelionės rūšis. 1935 metų spalio 2 dieną drąsus lakūnas atvyko į Kauną. Čia jį pasitiko 40 tūkst. žmonių minia. Jo žmona Marta atvyko spalio 5 d. Už šį skrydį lakūnas apdovanotas Vytauto Didžiojo III laipsnio ordinu. Jo lėktuvas nupirktas už 90 tūkst. litų, bet 1940 m. jis sovietinės okupantų valdžios sunaikintas.

1936 metais skrydžiui atminti buvo išleista pašto ženklų serija.

1938 m. planuotas trečias skrydis į Lietuvą turėjo būti skirtas Lietuvos nepriklausomybės dvidešimtmečiui. Ruošėsi skristi Lietuvos karo lakūnas Antanas Kiela, bet šis sumanymas liko neįgyvendintas. F.Vaitkus mirė 1956 metais, ištiktas širdies priepuolio. Palaidotas Kohlerio kapinėse (JAV, Viskonsino valstija). Kohleryje įrengtas Felikso Vaitkaus memorialinis muziejus.

ŽALGIRIS

Nr. 80

Ferdinandas KAUZONAS
"Respublikos" apžvalgininkas

Tik aš į girią važiuoju ne grybų. Važiuoju Elvyros. Petraitienės. Ją čia, Merkinės krašte, visi vadina tiesiog Alva. Ji menininkė, gyvenanti miške. Keramikė. Gyvena tarp medžių, grybų, ežeriukų, tarp savo vaikų, antukų, tarp savo keraminių skulptūrų ir šiaip šviesių žmonių. Ji pati labai šviesi. Tik tas jos charakteris, gal, sakau, tik iš pirmo žvilgsnio, pabrėžtinai kietas. Ir šnekėtis dėl tos priežasties labai lengva, nes į kiekvieną klausimą gali tikėtis gauti tokį atsakymą, kad pamirši ko atėjęs. Bet su tokiais šnekėtis smagu - jie tikri arba "tikriniai" - kaip dzūkų girių baravykai...

Bet Elvyra - ne iš tų "tikrinių" dzūkų. Ji apskritai ne dzūkė. Kaip ir kitas šito krašto šviesulius Lietuvoje ir pasaulyje žinomas fotografas Algimantas Černiauskas, kuris apie Elvyrą viename "Respublikos" ketvirtadienių pokalbiu yra prasiaręs: "Vieną dieną į jos erdvę kiemą iš miško keliuko įsuka autobusas, iš jo pabėgęs vyras su muzikos instrumentais ir ima groti džiazo kūrinių specialiai jai - Elvyrai. Ir žinote, iš kur tie muzikantai? Iš Monpeljė. Iš Pietų Prancūzijos - į Pietų Lietuvą. Autobusui. Pas Elvyrą! Tai todėl, kad jos keramikos darbus, ten ne kartą

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio "Respublika" priedas

Ar žinote, kuo skiriasi kaimo šviesuoliai nuo miesto šviesuolių? Ogi kaimo šviesuoliai dar yra šviesuoliai. Nes dar turi vilties. Kaip tik todėl kiekvienam, persisotinusiam politinės košės, kurią Lietuvoje jau 20 metų verda kažkokių netradicinių politinių orientacijų mažumos, save vadinančios partijomis, pravartu nuvažiuoti į girią. Ir paieškoti joje šviesos ir vilties. Arba tiesos. Arba grybų. Nors, tiesą sakant, grybai irgi yra tiesa. Jų neperdažysi, nepersodinsi į netinkamą vietą, pavyzdžiui, į Seimo nario ar ministro postą, jie auga ten, kur yra išmokę augti.

Ferdinando Kauzonas nuotr.

Netiesų girios tiesa

parodose eksponuotus, gerai žino ir jais žavisi!..."

- Miela Elvyra, kas jus atvedė į šitą mišką? Juodoji keramika, kurios sostinė šitos vietos vadinamos?
- Kad ne. Atvedė labai vingiuotas kelias. Aš gi iš miesto. Iš Panevėžio. Ten vidurinę baigiau, tik įstoti į aukštąją nebuvo jokių vilčių. Mat komjaunimas mano charakteristikoje, dar kažkur turiu tą popiergalį, parašė maždaug taip: "Nesusipratusi, neatsikračiusi religinių prietarų... Neturi gyvenime tikslo. Rekomenduojame nepriimti į aukštąją mokyklą, kad eitų padirbėti į gamybą ir suprastų savo gyvenimo tikslą."

Nekomjaunuolė ir dar su tokia charakteristika - sakė: niekur į aukštąją neįstosi. Įstojau į Kauno Stepo Žuko dailės technikumą. Bet rūpėjo Dailės institutas.

Ir staiga sužinau, kad kolūkyje, kuriam vadovauja mano dėdė, pradėjo dirbti ką tik mokyklą baigusios vienos klasės abiturientų brigada. Manau sau, įsitaisyti į tą brigadą, gausiu komjaunimo charakteristiką ir tada jau drąsiai stotiu į institutą. Bet kaip tik tuo metu tos jaunimo brigados filmuoti atvyko kino studijos grupė su režisieriumi Viktoru Starošu. Ir režisierius man staiga pasiūlo stoti į... Kineematografijos institutą Maskvoje. Nuveda pas kultūros ministro pavaduotoją Michaliną Meškauskienę ir ją įtikina, kad mane siųstų mokytis į Maskvą. Ir Vytauto Žalakevičiaus rekomendaciją man gauna. Ir dar fiktyvų dvejų metų darbo stažą suorganizuoja. O komjaunimo charakteristiką irgi per tą moksleivių brigadą jau buvau gavusi. Bet sužinojo mano mamytė, teta, kiti giminės. Kad užsiplūsi mane: ar tu žinai, kas yra kino režisierė moteris - visas gyvenimas

ant ratų! Nuėjau į Dailės institutą ir įstojau.

O institute - visokios kompanijos, diskusijos ir beveik visada kas nors iš studentų, dirbusių saugumui - tarp mūsų. Mes juos puikiai žinojome. Jeigu ateina, tai mes miškinį dainas imame dainuoti. Tarabilda turėjo gerą balsą, aš irgi. Žodžiu, visiškai nelaikėme liežuviu už dantų. Na ir ką - išmetė iš komjaunimo. Nubalsavo. O jeigu išmeta iš komjaunimo, tai ir iš instituto. Tada išmetė Šimulyną, Tarabildą, kitus. Mane paskutinę išmetė. Bet paskui, po kiek metų, kitus priėmė

atgal. Ten kažkaip valdžia pasikeitė ar koks atsilimas prasidėjo. Kvietė ir mane sugrįžti. Kur aš ten grįšiu - jau vaikų turėjau, jau dirbau monumentalūs darbus, buvau priimta į Dailininkų sąjungą.

- O kaip ten tas prancūzų džiazo ansamblis jūsų kieme atsirado?

- Lietuvu tuo metu gyveno Atgimimo ir visus labai domino. Juos į Lietuvą atsiuntė Langedomane: ar tu žinai, kas yra kino režisierė moteris - visas gyvenimas

juos atvažiuoti su kokia parodėle ir padainuoti ką nors lietuviška. O Prancūzijoje jie jau buvo matę mano darbelių. Atvažiuojo pas mane, sako, važiuojam į Prancūziją. Sakau, taigi yra geresnių dailininkų Lietuvoje. Na, tikrai yra. Bet nelabai jie ką ir išmanė apie meną. Jiems, matyt, pasirodė, kad čia kažkoks kitoks menas nei pas juos. Nenorėjau važiuoti, bet sužinojau, kad važiuoja ir Landsbergis. O, galvoju sau, pačiupinėsiu, kaip jis gyvas atrodo. O kai susirinkome važiuoti, pasirodo, kad jis nevažiuoja. Kartu važiuo dailininkė Veronika ir Vyšniauskas, tas, kur atrodo, saksofonu groja. Paskui aš dar ne vieną kartą į Pietų Prancūziją važiuoju. Ir viena, ir su savo ir savo vaikų parodomis. Bet nepasitaikė, kad Landsbergis kartu važiuotų. Taip ir likau iki šiol jo gyvo nemačiusi.

Man kartais į galvą ateina tokia mintis: ar nereikėtų Lietuvoje pastatyti Raudų sienos. Kad visi turėtų kur išsibliauti. Oi, oi, oi, kaip sunku šiandien padoriam žmogui... Kodėl sunku? Padorus žmogus visada sutiks padorį žmonių ir jiems bus labai gera. Pavyzdžiui, pas mus į kainą atvažiuoja beveik vien padorūs žmonės. Ir kaip mums visiems kartu gera!

Man kur kas neramiau, kad mūsų visuomenėje tarsi susiformavo dvi rasės. Neseniai buvau Druskininkuose. Ir matau tokį vaizdelį. Eina tokie inteligentiški šviesūs žmonės. O šalia stovi grupelė visai kitokių. Jų veidai kitokie. Net ausys - kitokios. Kažkokie šiurpūs. Odos spalva lyg ir ta pati, o rasė kita.

Neseniai Vilniuje buvau Piekuro parodoje. Prabangiausios rūmų salės! O žmonių - mudvi su dukra Rūta ir dar keletas. Nueinu su anūke į Baltų kultūros parodą. Čia jau tik mudvi! O rūmai nuostabūs, o paroda - fantastiška! Ten juk turėjo minios eiti. O tuo pat metu čia, mūsų namuose, kur, kalbėkime tiesą, nelabai yra ką žiūrėti - du autobusai per dieną. Žmonės su vaikais, anūkais, šunimis. Kodėl taip? Todėl, kad čia žmogų viskas prieinama. Jis čia nebijo. Jam nereiks peržengti kažkokios prabangios salės slenkščio. Jis gali atvažiuoti paprastai apsirėngęs, jam nereikia šnabždėti su žmona ar vaikais, kad kitiems netrukdytu.

- Žiūriu į tuos jūsų, Elvyra, gražius anūkėlius ir galvoju: ar liks jie Lietuvoje?
- Ar dabar jau reikėtų sakyti: "Oi, jau tas Kubilius, ką jis čia pridarė...?"
- Gink Dieve, už apie vaikus galvoju. Kol jie užaugs, dar bus ir kubilių ir nekubilių...
- O apie Kubilių aš taip galvoju. Buvo žvaigždės: Landsbergis, Brazauskas... O dabar reikia darbaštus, Kvietė ir mane sugrįžti. Kur aš ten grįšiu - jau vaikų turėjau, jau dirbau monumentalūs darbus, buvau priimta į Dailininkų sąjungą.

O kaip su tuo mūsų jaunimu bus, nieko negalim dabar žinot. Būčiau jauna... Koks jaunas nenorėtų į užsienį išvažiuoti. Parvažiuos, manau, tas jaunimas. O kurie neparvažiuos... Yra tokių, kurie važiuoja, ir ačiū Dievui, kad išvažiuoja. O mes verkiam ir verkiame. Dėl visko.

ES. Tik jau sugrįžęs iš Elvyros į Vilnių išsiaiškinau, kad giria, kurioje ieškojau vilties, šviesos ir tiesos, vadina... Netiesų mišku. Ir toje miško "netiesoje" gyvena Elvyros Petraitienės tiesa, kurią žino Prancūzija, Rusija, Azerbaidžanas, Udmurtija ir ta Lietuvos dalis, kuri tyčia ar atsitiktinai yra užsukusi į Netiesų girią.